

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеева В. П. Філософія жіночого існування. Сімона де Бовуар. Друга стаття: у 2 т. Київ : Основи, 1994. Т. 1. С. 5–21.
2. Гром'як Р. Т, Ковалів Ю. І. Літературознавчий словник-довідник. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
3. Зборовська Н. В. Феномен жіночої прози обговорювали київські літератори. Літературна Україна, 2002. С. 6.
4. Крупка М. А Мілітарний дискурс сучасної жіночої прози. Наукова монографія : Інноваційний шлях розвитку сучасних філологічних наук в Україні та країнах ЄС. Рига, Латвія: «Baltija Publishing», 2022. С. 466–492 URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-39>
5. Косинська Н. В. Драматизм жіночих образів у прозі Марії Матіос: конфлікт гендерної ролі та ідентичності. Наукові праці Чорноморського держ. у-ту ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Філологія. Літературознавство, 2012. Вип. 188. С. 31–35.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2012_200_188_9
6. Turin K. Творчість Марії Матіос у контексті української літературної критики. Doctoral dissertation, University of Zagreb. University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences. Department of East Slavic languages and literatures, 2019. 98 с.

ДЖЕРЕЛА

1. Матіос М. «Майже ніколи не навпаки. Сімейна сага в новелах». Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022. Вид. 3-тє. 192 с.

Діана Рехлецька
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Ткаченко В. І.

ФОРМУЛА ЛЮДЯНОСТІ В ПОВІСТІ «СІРОМАНЕЦЬ» МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО

Анотація. У статті обґрунтовано особливості повістєвої спадщини Миколи Вінграновського, прояви гуманізму та людяності у повісті «Сіроманець». Визначено засоби та методи передачі

категорії добра, чуйності, турботи, сміливості, готовності прийти на допомогу тощо.

Ключові слова: *повість, повістева спадщина, творчість, Микола Вінграновський, література.*

Annotation. *The article substantiates the peculiarities of the literature heritage of Mykola Vingranovsky, manifestations of humanism and humanity in the story “Siromanets”. Means and methods of conveying the category of goodness, sensitivity, care, courage, willingness to help, etc. in the story are determined.*

Keywords: *narrative, narrative heritage, literature works, Mykola Vingranovskyi, literature.*

Микола Вінграновський – один з найбільш відомих українських поетів другої половини ХХ ст., який дивиться на людину, як унікальну особистість, з її внутрішнім світом, переживаннями, уподобаннями і настроями, що само по собі являє екзистенцію буття людини у цьому світі. М. Вінграновський – один із найяскравіших представників генерації шістдесятників – покоління, яке розквітло після страшних часів сталінського терору, і вже не боялося на повний голос заявити про себе в українському мистецтві.

Останніми роками спостерігається особливе зацікавлення з боку літературознавців постаттю М. Вінграновського, а відтак і широкий діапазон рецепції та оцінок його творчості, зокрема і повістей. Літературознавці зазначають, що М. Вінграновський – тонкий психолог, весь навколишній світ у його повістях та оповіданнях письменник зображує, пропускаючи через психологічну призму відчуттів, почуттів, світосприймання своїх героїв, а часто це діти, чисті й відкриті душі [Дробот 2010: 12].

Повісті М. Вінграновського дозволяють формувати у дітей моральні якості (доброту, чесність, готовність прийти на допомогу), незламність духу, любов до природи, пізнання світу, розуміння високого призначення людини, долю народу, про основні завдання та роль мистецтва у житті тощо.

Саме на формування цих якостей і спрямована повість «Сіроманець», яка чітко формує гуманістичні цінності. Головною ідеєю твору є уславлення дружби, співчуття, беззастережної хоробрості та самовіддачі у взаємодії людини з твариною; засудження жорстокого поводження з тваринами та людського злопам'ятства.

Доброта й милосердя як найвищі моральні якості найяскравіше проявляються у Сашкові, головному героєві повісті. Хлопчик любить ліс, звірів. Він не просто милується природою, а захищає її, стає рятівником вовка Сіроманця, старого, сліпого, самотнього. Сашко ставиться до вовка як до рівного собі, ласкаво його називає лизунчиком, вовчиком, розумненьким. Хлопець переймається хворобою вовка, хоче допомогти звіру стати зрячим, для цього веде його до Одеси в клініку очних хвороб ім. Філатова. Сашко добре ставиться до батьків, до друзів, уміє відстояти свою думку, уміє боротися зі злом, яке несуть у світ дорослі. Але хлопчик один, йому треба допомагати, усім належить творити добро разом із ним. І тоді світ стане кращим, добрішим.

У повісті проявляються різні риси людяності:

– цілеспрямованість: «Сашко пройшов ліс, вийшов у поле, як почув стрекотіння вертольота: півколом, низенько над лісом він летів на Сашка. Сашко чи злякався, чи що, але сів на землю і прикрився портфелем» (М. Вінграновський, с. 4);

– сміливість: «Раптом Сашко відчув, що хтось дивиться йому в спину: за дубом хтось стояв! – Піти глянути чи не йти?.. – завагався Сашко. Але вирішив: – Чого це я стану його боятися? Піду гляну» (М. Вінграновський, с. 5);

– турбота: «Сашко вибрав підходящу для Сіроманця нору, розчистив її трохи лопатою, нарвав пірію, настелив, ліг сам» (М. Вінграновський, с. 7);

– спостережливість: «Одного дня Сашко відкрив, що Сіроманець сліпий» (М. Вінграновський, с. 8);

– чуйність: «Так от ти який лизунчик, а ще Сіроманець, – сказав Сашко і погладив Сіроманцеві шию, почухав під горлом» (М. Вінграновський, с. 5);

– готовність прийти на допомогу всупереч усьому, рятувати: «Сашко став на коліна, почав обмацувати темінь, наткнувся добряче лобом на ковадло, і вже Сіроманець щімко задихав Сашкові в обличчя. Сашко обійняв обома руками вовка за шию» (М. Вінграновський, с. 11);

– усвідомлення несправедливості: «Це ж нечесно – він один, а їх онде скільки» (М. Вінграновський, с. 3);

– любов до тварин, розсудливість: «Так він живий і йому треба жити» (М. Вінграновський, с. 4);

– співчутливість, турботливість: «Ти і не подумав тікати, бо ти у мене розумний, вовчику. Пиріжка з печінкою хочеш?» (М. Вінграновський, с. 5);

– спритність, витривалість: «Засунув шапку у кишеню», «скинув на сніг кожушину», «махнув однією ногою, другою, валянки попадали біля кожушка в сніг» (М. Вінграновський, с. 10);

– турботливість, доброта, вірність дружбі: «Я з тобою, я тебе не покину і не віддам нікому» (М. Вінграновський, с. 28);

– любов до природи: «До школи була і дорога, нею ходили всі, хто хотів, а Сашко ходив стежиною, лісом» (М. Вінграновський, с. 4).

Тобто, герой повісті Сашко має щире, тонку душу, рішучий, вірний, добрий, гуманний, розумний, відповідальний, здатний на співпереживання, на сміливий самотійний вчинок, вмє відстоювати свою позицію, досягати задуманого, готовий до активного дорослого життя, його вчинки можуть слугувати зразком для наслідування.

Беззаперечно людяність та доброта у повісті передано і у інших героях, зокрема в образі Петра Ляха, льотчиках. Петро врятував вовка, підібравши знесилоного звіра на зимовій дорозі, привіз Сіроманця додому; він, льотчики, їх діти піклувалися про вовка, годували, ставилися до Сіроманця добре, по-людськи, після того як Сіроманець урятував сина Андрійка, Петро Лях ставився до вовка як до члена власної родини [І. Небеленчук 2014: 16].

Щоб зрозуміти що таке людяність, у повісті представлені герої, які є контрастом до Сашка. Так, дядько Василь Чепіжний не має почуття доброти взагалі: він не жаліє власного старого коня, бо привів його як приманку для вовка; у нього бурякові кулаки й огнедишне око; він убив усю вовчу зграю, навіть вовченят; хоче вбити Сіроманця; спати не може, жити не може, тільки про це й думає; обманює, злодій, не дбає про інших, лише про себе.

Доволі суперечливим є ставлення мами Сашка до тварини. Мати наче й жаліла вовка, називала «бідненьким», але дратувалася, коли хлопець починав розмову про Сіроманця, мовляв, «вовк є вовк, навіщо про нього думати» (М. Вінграновський, с. 16). Вона не виявляла бажання вислухати сина та зрозуміти, допомогти йому, хоча бачила та знала, що Сашко сумує й переживає. Мати нічим не сприяла Сашкові, щоб врятувати вовка, хоча могла б. Батько Сашка – голова колгоспу. Він мав багато можливостей порятувати самотнього сліпого звіра, але натомість нічого не зробив: то він у відрядженні, то відсутній удома, бо на роботі. Сашко лише мріяв про розмову з татом, але вона так і не

відбулася. Очевидно, що батьки хлопця зовсім не переймалися долею зацькованого людьми вовка Сіроманця, хоча в них була можливість проявити себе милосердними, але вони не скористалися нею.

Прояви позитивних рис характеру передано в образі Сіроманця, родину якого вбили люди і він залишився самотнім та ще й осліп. Головний ворог вовка – Василь Чепіжний, який винищив тварин за те, що вони з'їли його козу. Для мисливця метою життя стало звести зі світу вовка, тому Сіроманець ховається від людини, яка ставить на нього капкани і риє вовчі ями, в одну з яких якимось він все-таки потрапив. Та це не обізлило вовка проти всіх людей. Адже він прекрасно розуміється на характерах і вдачі людей, відчуває, хто йому друг, а хто ворог. Незважаючи на те, що він хижак, ніколи не заподіє зла тим, хто робив йому добро. Так, коли їх із Андрійком у степу застала заметіль, Сіроманець ніс хлопчика на своїй спині, зігрівав своїм теплом, доки їх не знайшли. Вовк урятував життя дитині. Сіроманець насамперед мудрий. Він довгий час був ватажком зграї, виховав багатьох вправних, сильних і сміливих вовків. До його порад завжди прислухалися молоді вовки, на його думку зважали, «він снівся молодим вовчицям». Тобто у повісті передано такі хороші якості Сіроманця як:

– вірність і вдячність: «Сіроманець провів Сашка до узлісся, потерся об Сашкове плече і так стояв, аж доки запах його нового товариша не ослаб в глибині темного листопадового вітру» (М. Вінграновський, с. 5), «Сіроманець проводжав його лісом до школи, зустрів його на узліссі» (М. Вінграновський, с. 8);

– авторитетність: «... і згара я мовчечки лягала» (М. Вінграновський, с. 1);

– мав вплив на інших: «Коли ж нічого було їсти, то й згара сиділа позаду нього, кусаючи себе за хвост» (М. Вінграновський, с. 1);

– взірець для наслідування: «молоді вовки мріяли пройти в нього бойову стратегію і тактику» (М. Вінграновський, с. 1);

– наявність лідерських якостей: «Все своє Сіроманче життя водив зграю» (М. Вінграновський, с. 1);

– цілеспрямованість: «Тим часом Сіроманець тікав. ...Кілька разів він зупинявся, піднімав голову в небо і слухав, чи не летить вертоліт... Забіг аж до лиману...» (М. Вінграновський, с. 1).

Тобто, формула людяності в повісті «Сіроманець» представлена у головних героях: Сашкові та Сіроманцеві. Сашко – хороша дитина, він наполегливий, рішучий, справедливий, співчутливий, чуйний,

принциповий, самостійний, вірний та цілеспрямований. Сіроманець – благородний, справжній друг. Саме дружба Сашка й вовка – це яскравий приклад гармонії людини й природи, яку ніколи не слід порушувати, бо це може привести до непередбачуваних наслідків. Варто зазначити, що образ вовка зображений Вінграновським у дещо міфологічному й навіть фантастичному контексті, який тісно пов'язаний із реальністю. Автор зображує почуття звіра з психологічної точки зору як справжньої людини, тому у повісті слід сприймати вовка не як хижака, а насамперед як вірного друга хлопчика Сашка. Незважаючи на свій вік, хлопчик стає для вовка рятівником. Він зовсім не боїться Сіроманця, захищає його перед дорослими, допомагає звільнитися із полону. Коли розуміє, що тварина майже втратила зір, то, не роздумуючи, втікає з дому та прямує з вовком у далеке місто, щоб показати його відомим лікарям [Л. Ковальчук 2018: 15]. Саме в дружбі хлопчика та вовка розкривається гуманізм повісті.

Таким чином, творчий доробок М. Вінграновського – яскраве явище української літератури ХХ ст. Художня спадщина М. Вінграновського надзвичайно цінна. Творчість письменника є багатогранною, змістовною, багатою в проблемно-тематичному аспекті. Повість «Сіроманець» вчить вірності у дружбі, попри всі випробування залишатися вірному один одному, завжди приходити на допомогу, бути чуйним та турботливим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дробот Н. Жанрово-стильові доміанти повісті «Сіроманець» М. Вінграновського. *Наука. Студентство. Сучасність. Українська філологія: погляд із сьогодення* : матеріали конф. Миколаїв : МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2010. С. 40–44.
2. Ковальчук Л. Микола Вінграновський «Сіроманець». *Українська мова та література*. 2018. № 7/8. С. 15–23.
3. Небеленчук І. «І пульсує венами прозорими вовчий світ». Вивчення повісті М. Вінграновського «Сіроманець». *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 4. С. 16–20.

ДЖЕРЕЛА

1. Вінграновський М. Сіроманець. Львів : Априорі, 2017. 30 с.